

NU BEGINT DE TIJD VOOR AANVAARDING EN DOORPAKKEN

DOOR JEPPE DE BOER

Ontkenning, woede, onderhandelen, depressie, aanvaarding. Het klassieke rouwverwerkingsproces uit de psychiatrie. Met de Covid-19-pandemie gaan we door dit zelfde rouwverwerkingsproces.

De ontkenningfase was overduidelijk. Toen Azië al platlag, gingen wij nog op vakantie of carnaval vieren. Zelfs toen de scholen dichtgingen, waren we nog in ontkenning. Lekker tuinieren, veel sporten en 300 lollige quarantainefilmpjes per dag. Een paar weekjes thuis en dan weer alles normaal. Zo voelde het.

Toen kwam de woede. Het was idiotie hoe we de economie verkwanselden. Corona was gewoon een sterke vorm van griep. Was het middel niet erger dan de kwaal? Ikzelf stond vorige maand op het punt om een column te publiceren met deze titel. Voortschrijdend inzicht bracht mij op andere gedachten.

De woede ging naadloos over in de onderhandelingsfase. Er waren vast betere oplossingen, die de economische pijn konden beperken. Sommige van die oplossingen lijken kansrijk. Wellicht kan Nederland zo weer langzaam opengaan. Denk aan het gericht isoleren van kwetsbaren, en het volgen van onze gezondheid via slimme apps.

Toch kunnen we de depressiefase niet meer uit de weg gaan. Economische voorspellingen zijn gitzwart. Werknemers verliezen hun banen, winkels en horeca gaan door een rampscenario. Zelfs de huizenmarkt begint scheuren te vertonen. Dit is de moeilijkste fase en wij zitten er middenin. De maand februari, toen alles nog koek en ei was, lijkt een eeuwigheid geleden.

Dat ontwikkelingen zo razendsnel gaan, is misschien een geluk bij een ongeluk. De grote financiële crisis begon in mei 2007, maar werd in Nederland pas voelbaar in 2009. Een periode van twee jaar, een eeuwigheid in vergelijking met de paar maanden sinds Covid-19 uitbrak in China. De pijlsnelle neergang die we nu meemaken, is mogelijk beter dan een lange uitgerekte neergang. Des te sneller de neergang, des te korter het verwerkingsproces, des te sneller de aanvaarding. Dat is te hopen in ieder geval.

De aanvaarding begint ermee dat we gewoon weer aan het werk gaan. Een groot deel van Nederland heeft half maart alles laten vallen. In veel gevallen was dit niet strikt noodzakelijk. Het beste voorbeeld zijn de winkels die in groten getale dichtgingen. Ook binnen de restricties is er genoeg wat we wel kunnen en mogen doen.

Met de aanvaarding komt de fase waarin we oog kunnen krijgen voor nieuwe mogelijkheden. Bij iedere grote crisis worden de kaarten opnieuw geschud. Oude concepten verdwijnen en maken plaats voor nieuwe ideeën. Op de puinhopen van de financiële crisis ontstonden WeWork en Airbnb. Beide spelers werden binnen extreem korte tijd dominant. Als onderdeel van de gevestigde orde zijn zij nu, op hun beurt, weer aan het wankelen. Een nieuwe generatie ondernemers zal de gaten opvullen die nu gaan vallen.

Nieuwe inzichten komen nu al op ons af. Onze luchten zijn weer schoon en stil, onze steden weer rustig en leefbaar. We verliezen geen tijd meer met plichtmatig rondreizen en vergaderen. Thuiswerken blijkt veel vaker te kunnen dan we dachten. Zo ontdekken huisartsen dat ze hun spreekuur prima vanuit huis kunnen doen.

Terwijl we ontdekken wat we slimmer kunnen doen, ontdekken we ook wat we missen. Menselijk contact met dierbaren, met vrienden of met wildvreemden die we zomaar ontmoeten. Na deze crisis zal de behoefte aan sociale ontmoetingsplekken alleen maar sterker zijn. Onze kantoren, kroegen, winkelcentra en scholen vormen een essentiële levensbehoefte, die we iedere lockdowndag meer gaan missen. Zelfs mijn zoon van 14 kan niet wachten tot hij weer naar school mag. De wereld door een scherm met doosjes aan de deur is efficiënt, maar doodsbenuwd. Op veel plekken is het licht nu uitgegaan, maar die duisternis is tijdelijk. Wie dit begrijpt, is de winnaar van morgen.

Jeppe de Boer is founding partner van Masterdam